

SLOVENSKÉ SAVOIE MARCHETTI SM-84-BIS V DOKUMENTOCH (1939 – 1945) 2. ČASŤ

PETER ŠUMICHRASŤ

ŠUMICHRASŤ, P.: Slovak Savoie Marchetti SM-84-Bis in documentation (1939 – 1945). *Vojenská história*, 1, 13, 2009, pp. 86–120, Bratislava.

The published material is from the funds of Military History Archive in Bratislava, the fund of Military field 4, Liquidation unit of the Slovak Army and Resistance troops. There are not yet published historical documents shedding a lot of new light into the topic of purchasing the planes SM-84-Bis in Italy. There are mainly the reports of direct participants of the events- former members of the Slovak Air Forces who contributed in various different ways to the fulfilment of the set of tasks connected with the purchase, the commission dispatch and their flyovers not only in Slovakia, but also in Italy.

Military History. Slovakia. World War Two. Aviation technique – The purchase of Savoie Marchetti in Italy.

O tom, že posledné riadky v „knihe života“ lietadiel typu Savoia Marchetti SM-84-Bis patriacich do majetku slovenskej vojenskej správy v rokoch 1943 – 1944 neboli definitívne napísané v období Slovenského národného povstania, ani na vrakovisku lietadiel „niekde“ v ďalekom Sovietskom zväze, sa dozvedáme z dobových písomností dochovaných vo fondoch Vojenského historického archívu Bratislava.

Vo fonde Vojenská oblasť 4, likvidačná skupina bývalej slovenskej armády a odboja, sa nachádza súbor doposiaľ nepublikovaných dobových dokumentov, ktorých obsah prináša mnoho „nového svetla“ do problematiky nákupu lietadiel SM-84-Bis v Taliansku.

Ide predovšetkým o výpovede priamych aktérov udalostí – bývalých príslušníkov slovenských vzdušných zbraní, ktorí sa rôznym spôsobom a mierou podieľali na plnení súboru služobných úloh spojených s nákupom, komisionálnym preberaním a preletom týchto lietadiel nielen na Slovensku, ale aj v Taliansku.

Je zaujímavé, že tieto skutočnosti sa dostali na „svetlo sveta“ len na základe iniciatívy talianskej delegácie, ktorá v rokoch 1946 – 1947 v Československu zastupovala pri rokovaniach s predstaviteľmi MNO ČSR záujmy spoločnosti Consorzio Italiano Esportazione Aeronautiche.

Talianska delegácia pri pracovných rokovaniach požadovala od čs. vojenskej správy uhradiť pohľadávku za dodávku lietadiel bývalej slovenskej armáde. V požiadavkách išla tak ďaleko, že okrem sumy za dodávku 8 lietadiel typu SM-84-Bis žiadala uhradiť aj finančné prostriedky za balenie lietadiel, za dopravu oleja, benzínu a pilotov, a to v čiastke najmenej

10 miliónov Kčs. Ďalej žiadala uhradiť aj penále súvisiace s nedodržaním podmienok zmluvy o dodaní lietadiel a ostatného materiálu, ako aj penále za omeškanie.

Najcennejším z predstavovaných dobových dokumentov je výpoveď škpt. let. Jozefa Rehuša z 19. júna 1947, ktorú spracoval na základe vyžiadania veliteľa vojenského útvaru 8937 Bratislava.

J. Rehuš, v tom období príslušník leteckej hliadky Zboru národnej bezpečnosti v Bratislave – Vajnorochoch, svoje písomné stanovisko – odpovede na zadané otázky vypracoval podľa svojich vyjadrení *na základe odpisov písomných dokladov, ktoré si svojho času vo svojom služobnom zadelení robil* (rozumej jeho služby v slovenskej armáde – pozn. P. Š.) *podľa náhľadu, akým mal na túto obchodnú transakciu.*

O tom, aká bola skutočnosť, a akým spôsobom čs. vojenská správa zdokumentovala celý proces realizácie zmluvy o dodávke lietadiel SM-84-Bis a jednoznačne vyvrátila aj nezmyselné požiadavky talianskej strany, nám podáva plastický obraz obsah zverejnených dokumentov.

Dokument č. 1

Čís. Vojenský útvar 2143 Dot.
Bratislava

Poštová priehradka 202[?]

Dotaz vráťte priamo
služobnou cestou

DOTAZNÍK

Pre Letecký sklad – Nitra

Súrne
Súrne Súrne
Vybavte ihneď

Dotaz:	Odpoveď:
<p>Býv. slov. MNO objednalo od fy Concorzie Italiano Roma určitý počet lietad[i]el. Na túto dodávku bolo podľa nar. býv. MNO č. 358.101/dôv.II-1-4 1943 poukázaný preddavok prostredníctvom „Tatra banky, fil. Bratislava v sume Kčs 61,289.965.-. Suma bola vzatá do knihy pohľ. Eráru býv. tech. správy Let. parku por. č. 63/1944.</p> <p>Nakoľko tu ide o zistenie či firma nejaké lietadlá dodala, zistite v spis. mat. býv. t. s. Let. parku /príp. u kpt. Blažkoviča, ktorý o tejto veci bol informovaný/ koľko lietad[i]el a v akej cene bolo býv. slov. armáde na túto zálohu dodané.</p> <p>Bratislava, 27.II.1947.</p> <p style="text-align: center;">Prednosta: vz. škpt. nečitateľný podpis</p> <p>(LI)KVID.</p> <p style="text-align: right;">HS, ref</p> <p><u>Velit. let. zákl. 4 - Tu</u></p> <p>Postupujem na vyjadrenie. 15.III.47.</p> <p style="text-align: center;">Prednosta: nečitateľný podpis</p>	<div style="border: 1px solid black; padding: 5px; text-align: center;"> <p>LETECKÝ SKLAD 4 Hospodárska správa</p> </div> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; text-align: center; margin-top: 10px;"> <p>Došlo dňa 28. II. 1947 Č. j. 5667/hosp. Príl. -</p> </div> <p>Na dotazník podľa výpovede kpt. Blašku hlásime:</p> <p>Kpt. V. Blaško bol s prejímacou komisiou v Taliansku v jeseni r. 1943.¹</p> <p>K prevzatiu lietadiel však vtedy nedošlo pre politickú situáciu v Taliansku vytvorenou kapituláciou južného Talianska a komisia sa vrátila bez lietadiel.</p> <p>K novému jednaniu a preberaniu lietadiel došlo opäť až v lete roku 1944 kedy boli aj lietadlá na Slovensko prelietnuté krátko pred Slovenským nár. povstaním.</p> <p>Koľko lietadiel bolo prelietnutých kpt. Blaško nevie, lebo v prejímačej komisii v r. 1944 nebol a pretože bývalý let. park sa aktívne zapojil do povstania, neboli mu už známe výsledky rokovania a preberania lietadiel o čom sa ani žiadne zápisy u terajšieho LS-4 nenachádzajú. Doporučujem postúpiť dotazník VL4O, ktorému snáď budú známi členovia prejímačej komisie v r. 1944.</p> <p>Pre informáciu dodávame, že v čase národného povstania boli na letisku Mokrad dve lietadlá SM ktorých jedno bolo prelietnuté na letisko Tri Duby a jedno ostalo ohorené na letisku Mokrad.²</p> <p>Cena jedného lietadla činila asi 6 (?) 000,000 Ks.</p> <p style="text-align: right;">1. III. 1947</p> <div style="text-align: center; margin-top: 20px;"> <p>LETECKÝ SKLAD 4 Hospodárska správa</p> </div> <div style="display: flex; justify-content: space-between; margin-top: 10px;"> <div style="text-align: center;"> <p>veliteľ a predseda nečitateľný podpis</p> </div> <div style="text-align: center;"> <p>hospodár: nečitateľný podpis</p> </div> </div>

<p>LIKVID.</p> <p><i>Plk. Balay – predseda Letecká oblasť</i></p>	<p><u>Voj. útvar 2143 – Bratislava</u></p> <p>U VL40 nie je nikto, kto by mohol podať konkrétne údaje. V komisii, ktorá bola v roku 1944 V Itálii bol údajne <u>pplk. duch. Lednický VO-4 ako tlumočník.</u></p> <p>Ďalej mali byť pri preberaní lietadiel: škpt. let. Viliam Grúň³, ktorý je t. č. u Let. doprav. pluku v Prahe. npor. let. Ján Hergott,⁴ ktorý je t. č. zamestnaný v Dynamitke – Nobel –nár. podnik v Bratislave a por. let. Eugen Čech t. č. Let. dopr. pluk Praha.⁵</p> <p>20. 3. 1947.</p> <p>Z rozkazu: Náčelník štábu mjr. let. nečitateľné (pečiatka) nečitateľný podpis</p>
--	---

Dokument č. 2

VELITEĽSTVO TYLU 4. OBLASTI

Súrne

Dialnopisom.

Dôverné

.....
Ministerstvo národnej obrany, Hl. št. 8. oddel. P r a h a .

Na nariadenie č.j. 11.905/Dôv.hl.št. 8. oddel. zo dňa 7/6 1947, ktoré som dostal dnes ako dialnopisom hlásim:

Podrobnosti o dodávke lietadiel od Italskej firmy Consorzio Italiano esportazione aeronautiche pre veliteľstvo vzdušných zbraní býv. Slov. armády v r. 1944 nemôžem nateraz zistiť a hlásiť, lebo písomnosti, smluvné ujednanie a doklady o vyúčtovaní záloh boli u leteckého parku v Mokradi a za Slov. nár. povstania v auguste r. 1944 boli zničené, a z osôb, ktoré sa zúčastnili komisionálneho preberania lietadiel v Itálii a tieto lietadlá prelietavali z Itálie na Slovensko t. č. nie sú v Bratislave. Podrobnú správu o počtu prevzatých lietadiel [,] kedy a kto ich prevzal bude mi možné podať po protokolárnom vypočutí zúčastnených osôb. Me-

dzi osobami, ktoré lietadlá v r. 1944 v Itálii preberali sú tiež škpt.let. Viliam Grúň a por.let. Eugen Čech, ktorí konajú službu u Leteckého dopravného pluku v Prahe.

Po písomnostiach, ktoré by mali vzťah k tejto veci pátram v archívoch býv. Slovenského MNO. a veliteľstva vzdušných zbraní.

čj. 267.921/1947.

Bratislava, 9. júna 1947.

Za veliteľa:

pplk. gšt. Kamil Novák, v. r.

Za správnosť:

mjr. xxxxx Jozef Bartoň

(nečitateľný podpis)

Dokument č. 3

O d p i s d i a l n o p i s u.

Voj. útvar 8937 – Bratislava.

K Vašemu čj. 317274/Dôv.vel.týlu 4. oblasti z 22. júla 1946:

Dávam Vám na vedomie a k vyjádrení sdelení italské delegace dlíci v Praze. S Italskou delegaci byla projednána pohledávka Kčs. 59,443.325.-, („58“ – nečitateľné – prepisované – pozn. P. Š.) za Italskou firmu Consorzio Italiano Esportizione Aeronautiche. Italská delegace požádala příslušné italské úřady, aby vec vyřešili a obdržela tuto zprávu: Consorzio Italiano Esportizione Aeronautiche obdržela částku 58 milionu. Z toho jsou 3 miliony na vázanem účte v Bratislave u jedné Bratislavské banky. Consorzio Italiano esportizione aeronautiche dodalo 8 letadel v hodnotě 48 milionů. Československé úřady /patrne jde o bývalé úřady v Bratislave/ schválili odpočet za dodaná letadla a zustala nevyřízena jen částka 100.000 lir. Consorzio Italiano Esportizione Aeronautiche tvrdí, že má ještě pohledávku za výlohy spojené s balením letadel, za dopravu oleje a benzínu, za dopravu pilotů v částce nejméne 10 milionu. Consorzio Italiano Esportizione Aeronautiche vyžaduje si dále právo žádati zaplacení penalit, plynoucích z kupní smlouvy v dusledku toho, že nebylo převzato dalších objednaných letadel. A dál si vyhrazuje žádati úroky z prodlení.

Čj. 11.905/Duv.Hl.št.8.oddel.MNO, Praha.

Důverné.

Voj. útvar 8937 – Bratislava

Došlo dňa 9. VI. 1947

Čís. 267.921/likv.1947.

VOJENSKÝ ÚTVAR 8937

Bratislava

poštová priehradka 2000

Bratislava, 10. júna 1947.

Za správny odpis:

škpt. nečitateľný podpis

Dokument č. 4

O d p i s .

VOJENSKÝ ÚTVAR 8937

Bratislava 1

poštová priehradka 2000

K čís. : 317. 274/likv.1946
-----**S o z n a m**

pohľadávok eráru za Itáliou po býv. slov. armáde, zapísané v knihe pohľadávok eráru u bývalého vojenského telesa:

1/ ~~Letecký park, technická správa:~~a/ Por. čís. 63/1944 Dr. Ing. Jozef Tramonte,
zástupca firmy Consorzio-Italiano, Rím, záloha na
dodávku lietadiel dľa nar. VVZ čís. 43.709 Dôv.
tech. 1943Ks 200.000.-b) por. čís. 61/1944 A. Anzano, npor.
ital. Armády, záloha vyplatená dľa nar. VVZ
čís. 54.194/1943Ks 10. 000.-c/ por. čís. 67/1944 Consorzio Italiano
Esportizioni Aeronautiche per la S.A. Savoia
Marchetti, Roma, záloha na objednávku lietadiel
podľa nar. MNO č. 358.101/Dôv. II-1-4-1943.. . Ks
suma Ks 61, 289.965.-
z čoho odpísané v marci 1944 ,, 3, 058.000.-

Ostáva Ks 58.231.965.- Kčs 58,231.965.-

d/ por. čís. 94/1944 Úhrada Liečebných
trov za npor. let. talianskej armády Antonia
Ansano a za rtm. talian. Armády Jeffla Masarini,
Štátnou nemocnicou v Trenčíne, podľa nariadenia
VVZ čís. 57.706/int. 1943 Ks 1. 460,- -
-----dovedna..... Ks 58,443.425.-

S l o v o m : Päťdesiatosem milionov štyristo štyridsaťtri tisíc
štyristodvadsaťpäť korún čl.

VOJENSKÝ ÚTVAR 8937

Bratislava
poštová priehradka 2000

Bratislava, 10. júna 1947.
Za správny odpis:
škpt. nečitateľný podpis

Dokument č. 5

VOJENSKÝ ÚTVAR 7937

Bratislava 1
poštová priehradka 2000

- - - - - Dôv. - - - - -
Čís.: 267.921/likv.1947.

Vec: Pohľadávky býv. slov. voj. eráru
za Itáliou – šetrenie

Prílohy: 2.

Dôverné

Bratislava, 10. júna 1947.

Veliteľstvo 4. leteckej oblasti,

Bratislava.

S Ú R N E

Italská delegácia v Prahe uplatňuje pohľadávky za dodávky lietadiel býv. slovenskej armáde, ktoré sú naznačené v pripojenom odpise nariadenia MNO č. j. 11.905/Duv. Hl.št. 8.oddel..1947.

Aby mohli byť údaje Italskej delegácie preskúšané, potrebné je zistiť vznik, poťažme odôvodnenie každej položky požadovanej touto delegáciou. Likv. oddel. VTO-4 k tomuto účelu má t. č. k dispozícii jedine knihu pohľadávok eráru býv. Leteckého parku tech. správy, ktorej príslušný výpis v prílohe pre Vašu orientáciu pripojujem. Táto kniha pohľadávok úplná nebude a doplniť sa tiež nedá, keďže príslušné doklady nie sú k dispozícii. Všetky medzery preto nutné je urýchlene doplniť.

Žiadam o láskavé zistenie a pripojenie spisov i s dokladmi a to:

- 1/ nar. býv. VVZ čís. 43.709/Dôv.tech.1943,
- 2/ nar. býv. VVZ čís. 54.194/1943,
- 3/ nar. býv. MNO čís. 358.101/Dôv.II-I-4-1943,

ako i prípadných iných spisov, súvisiacich s objednávkami, dodávkami, preberaním, platením a pod. lietadiel a materiálu.

Uvedené spisy sa v archíve býv. MNO, stav. správy a int. nenašli.

Ďalej prosím oznámiť:

4/ kedy, kto a kde materiál odovzdal a menovite

5/ kto materiál preberal /prevzal/ a to podrobne o počtu prevzatých lietadiel a materiálu.

Dotyčných vypočujte protokolárne.

Vypočutie pplk. Lednického, ako tlmočníka preberacej komisie v Itálii nariaďujem na terajšom jeho služobnom mieste.

Vráťte urýchlene, keďže delegácia je časove viazaná na najbližšie dni a podanie hlásenia mimoriadne spechá (ponáhľa – pozn. P. Š.).

Za veliteľa:

plk.int. Schnek Eduard
(nečitateľný podpis)

int. mat.

D ô v e r n é	
Došlo	12. VI. 1947
Č. j. 361227/Dôv.3int. Príl. 2	

Prílohy: 3.

Veliteľstvo 4. oblasti 4. likv. oddel.
Bratislava.

Na nariadenie čis. 267.921/likv.1947 hlásim:

Požadované spisy sa u VLO-4, ani u jemu podriadených útvarov nenachádzajú.

V prílohe predkladám hlásenie kpt. Láfa, ktorý zo začiatku na objednávke lietadiel pracoval.

V zápisniciach s pplk. Lednickým a npor. Hergottom sú uvedené najdôležitejšie a vec najlepšie objasňujúce dáta, takže od vypočúvania ďalších, o veci menej informovaných osôb som predbežne upustil.⁶

16/6 1947

Za veliteľa:

Prednosta intendancie VL-4-0
pplk. intend. Oldrich Kvapilík

(pečiatka)

pplk. Kvapilík

(podpis)

Hlásenie kpt. let. zbroj.

*Hlásenie kpt. let. zbroj. Láfa predložené s hlásením na MNO.
Spis vybavený, založiť.*

Prílohy: 2

24. 6. 1947 škpt.

nečitateľný podpis

Dokument č. 6

O d p i s .

K číslu: 361227/Dôv.int.1947.

H l á s e n i e

Kpt. let. zbroj(.) Jána Láfa, voj. útvaru 2274 v Bratislave k dodávke lietadiel Savoya Marchetti z Talianska.

Smluva /objednávka/ bola urobená medzi býv. MNO v Bratislave a firmou Savoya-Marchetti asi začiatkom léta 1943, a to na 20 kusov lietadiel a príslušenstvo /výstroj a výzbroj/, za celkovú sumu asi 120.000.000.- Kčs. Z toho bolo počítané asi 100,000.000,- za lietadlá a 20,000.000.- za výstroj.

Poukázané malo byť 50% hneď po podpísaní smluvy, cez národnú banku.

Na prevzatie lietadiel bola asi v auguste 1943 odoslaná do Talianska slov. komisia i s pilotami (pilotmi – Š. P.) na prevzatie lietadiel. Táto komisia sa však vrátila bez lietadiel, lebo firma ich nemala ešte pripravené k odovzdaniu.

Predsedom preberacej komisie bol p. pplk. gšt. Ballay.⁷

Medzitým v lete 1943 prelietla sama firma Savoya-Marchetti na Slovensko 3 lietadlá na túto objednávku. Tie boli prevzaté. Štvrté lietadlo bolo s vadami (poruchami, nedostatkami – P. Š.) a nebolo prevzaté.⁸

Od septembra 1943 až do júna 1944 v dodávke nebolo pokračované.

Až v léte 1944, to už som ale od júla 1944 neúradoval, takže o veci ďalej neviem.

16. 6. 1947.

Kpt. Láf v.r.

VELITELSTVO TYLU 4. OBLASTI
Likv. odd. býv. Slov. armády a odboja
Za správnosť odpisu:

Bratislava, 25. júna 1947
škpt. nečitateľný podpis

Dokument č. 7

O d p i s .

Vojenský útvar 2117.
K číslu: 3.886/Dóv.T-5-1947.

Z á p i s n i c a .

napísaná na nariadenie Voj. útvaru 8937 v Bratislave číslo 267921/likv.1947 s pplk. Lednický Antonom, nar. 28. 5. 1902 v obci Rajec, okr. Žilina, príslušným tamtiež, t. č. prideleným u Vojenského útvaru 2117 v Žiline.

~~Vec: Dodávky lietadiel pre býv. Slovenskú armádu z Itálie. – šetrenie.~~

Prítomní: predseda: plk. gšt. Stanek Jan
člen: pplk. gšt. Holík František,
zapisovateľ: mjr. int. Juraj Hovorka.

Vypočúvaný bol požadovaný, aby na predložené otázky odpovedal pravdive.

1./ Italská delegácia v Prahe uplatňuje pohľadávky za dodávky lietadiel býv. Slovenskej armáde. Viete o týchto dodávkach niečo povedať?

Áno. V roku 1943 v mesiacoch júl a august v Trenčíne na býv. veliteľstve VVZ bola uzavretá smluva na dodávku asi osemnásť lietadiel typu "SAVOYA-MARCHETTI" za prítomnosti vtedajšieho veliteľa VVZ plk. gšt. Ballay Alojz s niektorými členmi štábu a firmy, ktorú zastupovali p. Rossini /:údajne majiteľ:/, ktorý mal splnomocnenie fu. zastupovať a ing. Tramonte. Pri prejednávaniach podmienok smluvy bol som prítomný ako tlmočník.⁹

2./ Sú Vám známe bližšie podrobnosti, alebo údaje s tejto smluvy vyplývajúce?

Na cenu jedného lietadla sa už nepamätám. Objednávka znela úhrnom asi na 18 lietadiel /presný počet neviem/ za podmienok, že budú dodané ku každému lietadlu záložné súčiastky včítne motorov. Táto podmienka bola v smluve osobitne vyhradená.

3./ Viete niečo o dodávkach lietadiel za podmienok a na podklade tejto smluvy?

V mesiacoch august – september 1943 /:deň presne udať nemôžem:/ odišla do Itálie do Sento Calende pri Miláne so Slovenska komisia v počte asi 20-30 ľudí pod vedením plk. gšt. Ballay Alojza na prevzatie objednaných lietadiel. V tomto počte členov komisie bol zahrnutý aj výkonný personál letecký, ktorý mal po prevzatí dopraviť lietadlá na Slovensko cestou vzdušnou a záložné súčiastky vlakom.¹⁰

4./ Pamätáte sa na niektorých členov komisie:

Okrem spomenutého pplk. gšt. Alojza Ballaya bolo v komisii p.:

Sojček Karol, pplk. Trnka Július, mjr. Dargov Pavel, škpt. Rehuš, kpt. Grúň, npor. Čech, npor. Hergot a iní, ktorých mená si už nepamätám.

5./ Čo komisia pri príchode do Itálie pokonala?

Po príchode do továrne 10. septembra 1943, bolo nám riaditeľom sdelené, že majetok preberá nemecká armáda, keďže dva dni predtým došlo k politickému obratu a komisia bola odkázaná prejednať vec u veliteľstva nemeckej armády.¹¹

Nemecké vojenské letecké orgány pri Milane nám oznámili, že všetok materiál nami objednaný pokladajú za vojenskú korisť a uvoľnenie ktorej musíme žiadať cestou diplomatickou s upozornením, aby sme sa najkratšou cestou a urýchlene vrátili domov, čo sa aj stalo po zdolaní rôznych ťažkostí. Teda komisia nič neprevzala a vrátila sa bez výsledku, čím sme zvýšili svoje náklady bez našej viny.

6./ Čo ďalej v tejto veci bolo podnikané a čím sa Vám ďalšie podrobnosti bez me (známe – pozn. P.Š.)?

Ako viem [,] cestou nemeckej misie u VVZ podnikalo kroky na príslušných nemeckých vojenských miestach býv. „Ríši“ o uvoľnenie objednaných lietadiel. Toto vyjednávanie preťahovalo sa až do júna 1944, teda skoro rok.

7./ V akom smere sa pokračovalo ďalej, čo bolo podniknuté a s akým výsledkom.?

Po súhlase kompetentných úradných nemeckých miest, bola zostavená komisia na prevzatie lietadiel v Taliansku. Vedúcim komisie bol škpt. gšt. Hanus František, so sprievodom člena nemeckej vojenskej misie u VVZ v hodnosti majora, meno si nepamätám. Sám som bol opäť v komisii ako tlmočník.

Po príchode do Itálie mala komisia znova veľké ťažkosti s vydaním lietadiel od tamjšieho hlavného leteckého veliteľstva COmo a až na zákrok nemeckého sprievodcu našej komisie, spomenutého majora, ktorý musel vec prejednať v Berlíne, podarilo sa presvedčiť nemecké veliteľstvo COMO, že nám majú vydať lietadlá.

Po týchto jednaniach, ktoré trvali skoro mesiac, došlo k vlastnému preberaniu lietadiel.

Lietadlá však nebolo pripravené k odovzdaniu, ba čo viac boli tieto roztrúsené po rôznych letištiach, už v používaní, poškodené a vyžadovali niekoľko týždňové opravy za týmto účelom, aby boli k letu schopné. Táto manipulácia komisiu opäť zdržala k nútenému pobytu v Itálii, čím naše náklady neúmerne stúpali.

Teda podmienkam smluvy vyhovené neboli.

8./ Kto, kde a kedy materiál odovzdal.?

Asi v polovici augusta 1944 v Sesto-Calende so súhlasom v továrni prideleného nemeckého dôstojníka /:pravdepodobne vojenský dozor:/ odovzdané boli lietadlá orgánmi továrne.

9./ Kto lietadlá preberal.?

Lietadla preberal škpt. gšt. Hanus František, s príslušnými odborníkmi našej komisie.

10./ Čo a v akej hodnote bolo prevzaté.?

Podľa mojej mienky lietadlá boli už staršie, už opotrebované, keďže vyžadovali opravy, ako som sa už prv zmenil, boli neúplné, nefungovali rádiostanice a pod., bez akýchkoľvek záložných súčiastok /:teda proti smluve:/, takže hodnotu je ťažko odhadnúť, keďže podmienky neboli splnené a túto ani približne udať nemôžem.

11./ Koľko týchto neúplných lietadiel bolo prevzaté.?

Prevzatých bolo celkom 4 lietadlá, ale pri skúšobnom lete pred odletom na Slovensko, jedno ostalo znovu v oprave a priletelo za pilotovania kpt. Grúňa a dodatočne, niekoľko dní po nás.

12./ Viete či sa preberanie dialo zápisnične, alebo vo forme inej?

Na túto okolnosť sa nepamätám a mohol by ju objasniť vedúci komisie škpt. gšt. Hanus František.

13./ Je Vám známe niečo o prevzatých lietadiel inou komisiou, alebo iným spôsobom dodania?

Áno. V júli 1943 prileteli do Trenč. Biskupíc 3-4 lietadla, počet presne neviem s posádkami Talianskymi za účelom zácviaku nášho personálu na strojoch typu a výroby talianskej „SAVOJY-MARCHETTY“.

Tieto po dobe asi jedného mesiaca boli tiež prevzaté priamo v Trenč. Biskupiciach za prítomnosti plk. gšt. Ballay Alojza. Pokiaľ sa pamätám jedno z týchto lietadiel bolo letu neschopné a natoľko opotrebované, že prevzaté nebolo a mohli byť použité jedine na doplnenie opotrebovaných súčiastok lietadiel ostatných rovnakého typu. O prevzatí týchto lietadiel môže podať presnejšie vysvetlenie škpt. Rehuš.

14./ Viete niečo o platbách pre Taliansko, v spojitosti tu spomínanej dodávky lietadiel.?

Pamätám sa, že platby boli prevádzané zálohovo a síce na tieto čiastky:

1./ Ing. Tramonte obdržal zálohu	Ks	200.000.-
Účel neviem.		
2./ npor. Ansano na úhradu trov spojených s jeho po
bytom a pobytom jeho sprievodu	Ks	10.000.-
3./ npor. Anzano a rtm. Masarini za úhradu lie
čenia v nemocnici, niečo prez.....	Ks	1. 400.-
4./ čiastka vo forme zálohy cez	Ks	50.000.000.-

Teda celkom sumu približne Ks 60,000.000.—Cifry si presne nepamätám. Tieto čiastky boli vyplatené v roku 1943.

15./ Firma uplatňuje požiadavok za výlohy spojené s balením lietadiel, za dopravu oleja a benzínu a za dopravu pilotov. Sú podľa Vás tieto požiadavky oprávnené, keďže ako ste spomenuli vyššie, lietadlá boli prepravené cestou vzdušnou? P o d l a

môjho názoru pohľadávky z tohoto titulu sú neoprávnené, lebo balenie sa žiadne neprevádzalo. Toto by prišlo v úvahu len pri dodaní záložných súčiastok, ktoré sme však neobdržali. Čo sa týka oleja a benzínu, odobrali sme tento pred odletom z Talie od nemeckých vojenských miest, na povolenie odberu /:vydania:/ sme čakali vo Verone skoro týždeň. Toto povolenie výdaju došlo až z Berlína. Doprava pilotov je mi nesrozumiteľná, keďže prelet previedli naši piloti. V prípade, že firma účtuje výlohy spojené s našou komisiou, je vina na strane firmy, keďže lietadlá k odovzdaniu pripravené neboli a na všetko sme museli vyčkávať.

Zaplatenie náhrad, spojených s premeškaním, alebo dodržaním smluvy, vidím na strane firmy, keďže snaha prevziať lietadlá u vyslanej komisie bola, avšak firma podmienky skoro v žiadnom ohľade nedodržala, naopak mám zato, že by bolo bývalo treba požadovať od firmy náhradu, za vyššie výdaje, ktoré v preberacej komisii vznikli tým, že v smluve uvedené podmienky neboli splnené a pobyt komisie bol zdržovaný.

16./ Sú Vaše výpovede správne napísané a máte niečo ešte na podotknutie.?

Moje výpovede sú správne, správne napísané a podotýkam len toľko, že o smluve a jej podmienkach bude vedieť najviac povedať plk. gšt. Ballay Alojz, škpt. Rehuš a kpt. Láf.

VOJENSKÁ HISTÓRIA

Keďže tu ide o hodnoty miliónové o veci som informovaný a ovládam dokonale jazyk taliansky, mohol by som italskej delegácii v Prahe vec podať osobne a o všetkom ich pravdive informovať v tom smysle, že požiadavky sú nesprávne a prehnané.

Prečítané, schválené a podpísané.
Žilina, dňa 12. júna 1947.

plk. gšt. Stanek Ján, v.r.

.....
Predseda

pplk. Ledický Anton v. r.

.....
vypočúvaný

pplk. gšt. Holík František. v.r.

.....
člen:

mjr. int. Juraj Hovorka. v. r.

.....
zapisovateľ

VELITEĽSTVO TYLU 4. OBLASTI

Likv. odd. býv. Slov. armády a odboja

Za správnosť odpisu:

Bratislava, 25. júna 1947.

škpt. podpis nečitateľný

Dokument č. 8

Škpt. let. Jozef R e h u š,
Letecká hliadka SNB, Bratislava – Vajnory.

Vajnory, 19. júna 1947,

Vec: Nákup lietadiel Sm-84-Bis v Taliansku – zpráva.

Vojenský útvar číslo 8937 ,

B r a t i s l a v a .

Na Vaše písomné dožiadanie zo dňa 18. júna 1947 v prílohe predkladám odpovede na otázky, ktoré ste mi dali v súvisi s nákupom lietadiel SM-84-Bis v Taliansku. Hlásim, že tieto odpovede vypracoval som podľa písomných dokladov, odpisy ktorých som si svojho času vo svojom služobnom zadelení robil a podľa náhľadu, aký mám na túto obchodnú transakciu.¹² V texte odpovedí neuvádzam u úradov zúčastnených akýmkoľvek spôsobom na objednávke alebo na jej plnení slovo bývalý, pretože by to smysel textu len komplikovalo.

Škpt. Jozef R e h u š.

(Príloha)

1./ Ako prišlo k objednávke lietadel SM 84 – Bis?

Podľa rozhodnutia Najvyššej rady slov. štátu, konanej dňa 10. júna 1943 za predsedníctva prezidenta Dr. Tisu, za prítomnosti členov vlády, A. Macha, gen. Čatolša, Dr. Pružinského, G. Madrického a Guvernéra slov. nár. banky Dr. Karvaša, ako aj zástupcov Veliteľa slovenských vzdušných zbraní pplk. gšt. Ballaya, bolo rozhodnuté, zakúpiť v Taliansku 20 lietadiel Savoia Marchetti typu SM – 84 Bis s príslušnými náhradnými súčiastkami. Pre tento cieľ dala najvyššia rada OŠ súhlas na uvoľnenie 80,000.000.—It. Lir, z taliansko – slovenského clearing-u.

Rokovanie o zakúpenie lietadiel bolo zahájené na podklade listu býv. ministerstva zahraničných vecí, podľa ktorého talianska vláda ponukla Slovensku na odpredaj lietadla PA 65 (bojové) SM 84 – Bis (bombardovanie) a Nardi 315 (školné).¹³ Ako ďalej uvádzam, príslušní slovenskí činitelia rozhodli sa pre kúpu lietadiel SM 84 – Bis.

Na základe tohto rozhodnutia bola na Veliteľstve vzdušných zbraní zostavená osobitná komisia, ktorá po predbežnom predvedení lietadla SM 84 – Bis talianskou posádkou roz-

hodla, že lietadlo SM 84 – Bis po stránke konštruktívnej nie je síce špičkové, avšak jeho výkony odpovedajú výkonom väčšiny lietadiel tohto druhu, používaných v Európe. Táto komisia navrhla zakúpenie 20 kusov týchto bombardovacích lietadiel za predpokladu, že budú splnené tieto podmienky:

1/ Že s lietadlami budú dodané náhradné súčiastky drakov, motorov a všetkých ostatných zariadení v množstve, ktoré je potrebné na udržiavanie týchto lietadiel v prevádzke po celú ich životnú dobu.

2/ Že na Slovensku budú vybudované letecké dielne, ktoré budú môcť prevádzať úspešné opravy týchto lietadiel bez ohľadu na stupeň poškodenia, ak tieto opravy budú technicky prevediteľné.

3/ Pre lietadlá musí byť v Taliansku zaistené a dodané také množstvo pohonných a špeciálnych kvapalín, aké si potreba vyžiada.

4/ Lietadla musia byť prispôbené na používanie leteckého minerálneho oleja Intava Rott-Ring.¹⁴

Na podklade týchto predbežných rokovaní, bola na Veliteľstve vzdušných zbraní (VVZ) v Trenčíne vyhotovená objednávka na 20 lietadiel SM 84 – Bis, ktorú so súhlasom Ministerstva financií a Guvernéra Slovenskej národnej banky podpísal minister. Nár. obrany generál Čatloš.

2./ Aké bolo znenie objednávky?

Objedávka bola vyhotovená dňa 19. júla 1943 a bola adresovaná na Gr. Uff. Alessandro Rossini, Delegato del Consorzio Italiano Esportazioni Aeronautiche per la SA. Savoia Marchetti – Roma, a mala toto znenie:

„Na podklade rokovania splnomocneného zástupcu Consorzio Italiano Esportazioni Aeronautiche – Roma p.Gr. Uff Alessandro Rossini so zástupcami Slov. vzdušných zbraní objednávam u Vás:

1./ 20 (dvadsať) kompletných bombardovacích lietadiel Savoia Marchetti SM 84 – Bis s motormi Piaggio P – XI Bis o výkone 1000 ks, ako je udané v úradnom popise lietadla (e) vidovanom talianskym Ministerstvom letectva.

Tieto lietadlá musia byť vyzbrojené a vystrojené materiálom a zariadením, aké sa používa u talianskeho kráľovského letectva a aké bolo predvedené komisii veliteľstva vzdušných zbraní dňa 14. júla 1943 pri predvedení lietadla SM 84 – Bis, čis. VI/A/MM 24.660 na letišti v Trenč. Biskupiciach. Všetky lietadlá musia mať plynové páky prerobené na pridávanie plynu smerom dopredu.

Cena jedného komplet. Lietadla je 3.000.000 – It.Lír, slovom tri milony It. Lír.

2./ Iný letecký a pomocný materiál potrebný pre normálne vybavenie 2 (dvoch) bombardovacích letiek a na udržiavanie týchto lietadiel v prevádzke. Na zakúpenie tohoto záložného materiálu uvoľňujem sumu 20.000.000.—It. Lír. Slovom dvadsať miliónov It. Lír. Soznam tohto materiálu vyhotovia zástupci továrne Consorzio Italiano Esportazioni Aeronautiche so zástupcami Slov. vzdušných zbraní. V tomto sozname musí byť zahrnutý tento materiál:

- Záložné súčiastky drakov a motorov,
- 15 leteckých motorov P-XI Bis o 1.000 ks,
- Zbrojný materiál a munícia,

- spojovací materiál a pozemné rádiostanice,
- elektrotechnický materiál,
- špeciálny letecký výstroj,
- zariadenie pre činnosť na letišti,
- potreby pre ošetrovanie lietadiel a iného materiálu,
- predpisy i složení, výrobe, uskladnení a používaní pohonných hmôt a mazadiel ako aj špeciálnych kvapalin u lietadiel SM 84 – Bis,
- palubné prístroje,
- školné a učebné pomôcky.

3./ Lietadlá a pomocný letecký materiál musí byť nový, doposiaľ nepoužívaný a svojmu účelu plne vyhovujúci. U lietadiel počet nalietaných hodín nesmie prekročiť 20 hodín. Motory musia byť prispôsobené na používanie leteckého oleja Intava Rott – Ring.

4./Kvalitatívne a kvantitatívne prevzatie materiálu bude prevedené v Taliansku komisiou slovenskej vojenskej správy a Vašich zástupcov.

5./ Prevzaté lietadlá budú na Slovensko prelietnuté našimi posádkami na Váš účet a na naše nebezpečie. V prípade potreby dodáte nám i posádky lietadiel v počte, ktorý pre prelet lietadiel bude bezpodmienečne potrebný. Ostatný letecký materiál bude takto isto prevzatý v Taliansku a dopravený železnicou na náš účet a na naše nebezpečie na adresu: Letecký park, Mokrd, železničná stanica Liptovský Hrádok, Slovensko.

6./ Ceny leteckého materiálu:

- za 20 lietadiel typu SM 84 – Bis 60,000.000.—It. Lir,
- za náhradné súčiastky a muníciu 20,000.000.—It. Lir
- spolu 80,000.000.—It. Lir.

Ceny rozumia sa franco Taliansko.

Dopravné výdavky a iné poplatky (poistné, obal, clo, a pod.) spojené s uskutočnením dodávky idú na naše trovy. V uvedených cenách nie sú započítané kolkové poplatky, t.j. bude Vám zaplatená netto cena tak za lietadla ako aj za záložné súčiastky a muníciu.

Zaplatenie účtov bude vykonané:

90% cez Slovensko – talianský clearing,

10% v Bartislave vo voľných slovenských Ks na konto Consorzio Italiano Esportazioni Aeronautiche – Roma, následovne:

a./ ihneď pri zadaní objednávky:

45% cez slovensko – talianský clearing na Vaše konto v Taliansku a

5% vo voľných slovenských Ks na Vaše konto na Slovensku.

b./ 45% cez slovensko – taliansky clearing, a

5% vo voľných slovenských Ks na Vaše konto na Slovensku, podľa toho, ako materiál bude dochádzať z Talie na Slovensko. Slovenská komisia spíše o prevzatí materiálu zápisnicu.

Jeden exemplár tejto zápisnice sa dodá slovenskému voj. atache v Ríme, ktorý sa telegraficky postará o prevedenie poukazu príslušnej sumy cez clearing a dá telegraficky dispozície na Slovensko cieľom poukázania Ks v Bratislave.

Suma poukázaná vo voľných slovenských Ks na Slovensku bude prepočítaná podľa úradného kursu v deň platenia.

7./ Dodacia lehota ihneď.

8./ V prípade, že by nastal rozpor medzi stránkami, spor bude riešený sborom rozhodcov, pozostávajúcich z troch členov : jedného vybaveného so strany talianskej, druhého so strany slovenskej a tretieho určí Vikár brannej moci, alebo bude ním on sám.

9./ Ak do splnenia objednávky nastane akákoľvek zmena v osobných alebo iných pomeroch, ktorá by ohrožovala prevedenie dodávky podľa týchto podmienok, vyhradzuje si slovenská voj. správa právo od tejto objednávky, ktorá sa má ešte dodať, odstúpiť.

10./ Písomné potvrdenie tejto objednávky odošlite láskave na adresu: Veliteľstvo vzdušných zbraní – Trenčín, Slovensko.

11./ Vyhradzujem si právo v krátkej budúcnosti do jedného roku objednať od Vás 15 záložných motorov P – XI Bis pre lietadlá SM 84 – Bis a záložné súčiastky pre opravy drakov a motorov a municiou.

12./ Za podmienok, ktoré budú osobitné s Vami ujednané, zaväzujete sa zriadiť na Slovensku dielne pre vykonávanie opráv lietadiel SM 84 – Bis a dodáte nám odborný letecký a vedúci personál.

13./ Pohonné hmoty dodané (spotrebované) kráľovskou vzdušnou zbraňou talianskou pre prelet lietadiel na Slovensko, budú slovenským štátom v tom istom množstve čistého leteckého benzínu a minerálneho leteckého oleja slovenského druhu, kráľovským vzdušným zbraňami talianskym vrátené.“

3./ Kto obdržal odpisy tejto objednávky a s akými príkazmi?

Objednávku dostali:

1./ Gr. Uff Alesandro Rossini, Delegato del Consorzio Italiano, Esportazioni Aeronautiche per la S.A. Savoia Marchetti do vlastných rúk dňa 19. júla 1943 v Trenčíne.

2./ Vojenský atache slovenskej republiky v Ríme na vykonanie potrebného po čas realisovania objednávky.

3./ Letecký park Mokraš, s tým, že 50% preddavku poukáže firme MNO – intendancia a tento preddavok vyúčtuje podľa dispozícií, ktoré dostane od MNO – intendancie. Ďalšie platby vykoná letecký park podľa dispozícií, ktoré bude bežne dostávať od MNO (VVZ). Výdavky treba kontovať na kap. 5, tit. 2 § 12 – B (položka 2) rozpočtu na rok 1943.

4./ MNO – rozpočet s tým, aby si dodávajúca firma zriadila na Slovensku konto : Consorzio Italiano, Esportazioni Aeronautiche – Roma – v Tatré banke v Bratislave, v zmysle znenia objednávky. Okrem toho by preddavok podľa článku 6 odst. A.) objednávky poukázal, a VVZ respektive let. parku vydal dispozície o jeho účtovaní. Bolo ďalej navrhnuté, aby poukazom peňazí cez slovensko – talianský bclearing bola poverená Tatra()banka v Bratislave, ktorá už v súvislosti s objednávkou lietadiel niektoré finančné otázky vybavovala.

5./ MNO – mat. oddeleniu na vedomosť.

4./ Čo viete o talianskych letcoch. Ktorí boli povolaní na Slovensko cieľom zaškolenia slovenských letcov na typ SM 84 – Bis.

Na veliteľstve vzdušných zbraní bola síce vypracovaná objednávka podľa ponuky Consorzio Italiano Esportazioni Aeronautiche zo dňa 20. júla 1943 na tento taliansky personal:

a./ na dobu jedného mesiaca prepožičať ako inštruktorov;

1. dôstojníka pilota, 1 motorára, 1 radiotelegrafistu, 1 montera, a 1 zbrojára, ktorí by

zapracovali slovenských pilotov a palubných špecialistov vo všetkých úlohách súvisiacich s leteckou prevádzkou.

b./ na dobu 6 mesiacov prepožičať ako inštruktorov :

1. motoristu, 1 hlavného mechanika a 1 inžiniera, 1 rádiomechanika, 2 mechanikov, 1 stolára, 1 tubistu, 1 zbrojára, ktorí by zapracovali slovenský technický personál vo všetkých úlohách súvisiacich s obsluhou a udržiavaním lietadiel SM 84 – Bis v leteckej prevádzke a ktorí by podľa požiadavkov VVZ organizovali na Slovensku dielne potrebné na vykonávanie opráv týchto lietadiel.

Consorzio Italiano E.A. pre tento personal na hore uvedenou dobu žiadala o zaplatenie sumy Ks 750.000.—s tým, aby táto suma bola uložená k voľnej dispozícii Dr. Ing. Josefovi Tramonte u Tatrabanke v Trenčíne. Technické zariadenie dielni malo byť dodané osobitne a osobitne zúčtované.

Táto objednávka a ani potvrdenie tejto ponuky nebolo talianskému zmocnencovi Gr. Uff. Rossinimu vydané a s tohoto titulu nebol pre Dr. Ing. Tramonte u Tatrabanke v Trenčíne zriadený žiadny účet, nakoľko zácvik prvých slovenských pilotov určených na preberanie objednaných lietadiel bol hradený z iného konta, ktoré bolo zriadené u Tatrabanke v Trenčíne na rozkaz ministra národnej obrany gen. Čatloša, ako uvádzam ďalej.

5. Kedy priletelo prvé ukázkové lietadlo SM 84 – Bis na Slovensko.?

Ukázkové lietadlo SM – Bis čís. 24.660 priletelo na Slovensko dňa 14. júla 1943.

V dňoch 14. – 16. júla boli so zástupcami Talianska rokovania o podmienkach objednávky a vypracovaná objednávka.

Dňa 19. júla bolo ukázkové lietadlo predvedené v Bratislave ministrovi národnej obrany (lietadlo pilotoval taliansky npor. Ansani) a bola podpísaná objednávka na 20 lietadiel.¹⁵

6. Aké sumy a komu boli vyplatené pri pobyte zástupcov Cosorzio Italiano E.A. na Slovensku?

1./ S povolením slovenskej národnej banky a s vedomím intendancie MNO, bolo firme leteckým parkom poukázaná suma Ks 50.000.— na Tatrabanke v Trenčíne, ktorá túto sumu složenú k voľnej dispozícii Gr. Uff. Rossini dňa 19. júla 1943 kvitovala. Pokiaľ viem Ks 35.000.—vyplatila z toho p. Rossinimu ihneď a Ks 15.000.—malo byť vyplatené len na osobitný príkaz VVZ.

2./ Dňa 22. júla 1943 bola dôstojníckej jedálni leteckej školy v Trenčianskych Biskupiciach vyplatená čiastka 5.000.—na zakrytie výdavkov spojených so stravovaním talianskych letcov pri ich pobyte v Trenčianskych Biskupiciach. Výdavok bol kontovaný na kap. 5, tit. 2 & 12 (položka 13) rozpočtu na rok 1943.

3./ Sumu Ks 35.000.—a Ks 150.—za prevod vyzdvihnutú A. Rossinim, ako je uvedené v ad. 1./ A. Rossini Tatrabanke vrátil, takže Tatrabanke potom podľa príkazu VVZ vrátila leteckému parku celú sumu Ks 50.000.—.

4./ Tým že p. Rossini zálohu Ks 50.000.—vrátil a Tatrabanke ju poukázala späť leteckému parku, talianski letci v Trenč. Biskupiciach zostali bez finančných prostriedkov. Z toho dôvodu na rozkaz ministra NO gen.(.) Čatloša poukázal letecký park sumu Ks 10.000.—

pre voľné použitie talianskeho nadporučíka Antonia Anzaniho do Tatrabanke v Trenčíne. Tento výdavok bol kontovaný na kap. 5 tit. 2 & 12 (položka 13), rozpočtu na rok 1943.

5./ Talianskému personálu, ktorý už vyše mesiaca cvičil slovenských letcov a mechanikov v obsluhu lietadiel SM 84 – Bis, bola predbežne na konto proponovanej objednávky talianskeho personálu ako uvádzam v otázke čí. 4 poukázaná na konto v Tatrabanke v Trenčíne suma Ks 200.000.—. Táto suma ako aj suma Ks 10.000. — uvedena ad. 4 bola vyplatená z príkazu ministra NO a mala byť zúčtovaná pri likvidácii finančných záväzkov vyplývajúcich z objednávky lietadiel, respektíve z proponovanej objednávky talianskeho personálu uvedeného v otázke čí.4. Táto suma Ks 200.000. — bola složená k voľnému použitiu pre Dr. Ing. Tramonte u Tatrabanke v Trenčíne a výdavok bol kontovaný na kapitolu 5 tit.2 § 12 (položka 13) rozpočtu na rok 1943. Celá suma Ks 210.000. — bola vedená v knihe pohľadávok eráru až do toho času kým nepríde rozhodnutie o jej definitívnom zaúčtovaní. Veliteľstvo vzdušných zbraní dalo Tatrabanke príkaz aby z celkovej sumy bolo Dr. Ing. Tramonte vyplatených do 15./8. 1943 Ks 100.000.— a zbývajúcich Ks 100.000. — aby mu bolo vyplatené dňa 1./9. 1943. Tieto peniaze mali byť srazené z celkového účtu pri likvidácii objednávky, ako som už v predu uviedol. Dr. Ing. Tramontemu bolo v Tatrabanke vyplatených dňa 7.8.1943 Ks 10.000. -, dňa 13.8.1943 Ks 20.000. -, dňa 20.8.1943 Ks 20.000. – a dňa 21.8.1943 Ks 60.000. —, spolu Ks 110.000.— o ďalších výplatách neviem.

6./ Dvaja príslušníci talianskej armády, pridelení k výcvikovej leteckej skupine pri VVZ v dobe ich pridelenia onemocneli a boli odovzdaní do liečenia vo Štátnej nemocnici v Trenčíne. Liečebné trovy mali si títo letci zaplatiť sami zo sumy Ks 210.000. – složených u Tatrabanke v Trenčíne. Išlo tu o účet npor. Anzaniho za nemocničné liečenie v dobe od 28.7.1943 do 6.8.1943 v sume Ks 800.- a účet rtm. Jefe Massariniho za liečenie v dobe od 23.7.1943 do 2.8.1943 v sume Ks 660. -, spolu Ks 1460. -.

V dôsledku štátnopolitických zmien v Taliansku výcviková skupina náhle odišla zo Slovenska, a účty za liečenie zostali nezaplatené. Intendencia VVZ preto dala Leteckému parku príkazy aby túto sumu zaplatil a zúčtoval na vrub nevyúčtovaných položiek medzi slovenskou vojenskou správou a talianskym štátom a aby táto suma bola vedená v knihe pohľadávok eráru až do konečného jej zúčtovania. Rozkaz v tejto veci bol vydaný dňa 3. januára 1944.

7./ Čo je Vám známe o platbách za dodávky lietadiel SM 84 Bis, kto a akým spôsobom ich likvidoval?

Verbálnou notou zo dňa 19. augusta 1943 oznámilo talianske vyslanectvo v Bratislave v mene svojej vlády Ministerstvu zahraničných vecí býv. Slovenskej republiky, že talianska vláda poverila dodávkou 20 lietadiel SM 84 Bis s príslušným materiálom spoločnosť Consorzio Italiano Esprtazioni Aeronautiche, na účet Societa Anonyma Savoia Marchetti, v úhrnnej cene 80,000.000.- It. Lir, za predpokladu, ak slovenská vláda zaistí pre Itáliu aspoň 6000 ton minerálneho oleja v cene okolo 20,000.000. – It. Lir, pri čom týchto 6000 ton minerálneho oleja išlo by nad kontingent minerálnych olejov stanovených v slovensko-talianskej obchodnej dohode, pri čom toto množstvo oleja malo byť dodané v období platnosti slovensko-talianskej obchodnej dohody.

Presné znenie tejto dohody a ani plnenie záväzkov vyplývajúcich z nej nie je mi známe. Je však isté, že prijatím objednávky na 20 lietadiel styky s Talianskom boli v poriadku, a preto tiež intendencia MNO dala vo smysle záväzkov vyplývajúcich z objednávky, prí-

kaz Slovenskej národnej banke v Bratislave, dňa 28.8.1943, aby platbu Ks 61,289.965.- t.j. 40,000.000- It. Lir previedla takto:

Tatrabanke v Bratislave účet Consorzio Italiano E. A Roma sumu 3,064.426.25,

Na Conto Generale pre consorzio Italiano E. A.- Roma sumu 38,000.000.- It. Lir t.j. Ks 58,102.000.-

- zaučtovala si výlohy Slov. nár. banky 2 1/8 ‰ provízie v sume Ks 123.466,75 a za tlačivá a telegrafné trovy Ks 72. -

Podľa odseku 6./ objednávky má byť zaplatené u Tatrabanke v Bratislave vo prospech Consorzio Italiano E. A. 10% celkovej sumy t. j. 4,000.000. – It. Lir čili Ks 6,128.852.50.

Intendencia MNO zažiadala súčasne o prevedenie čiastočného storna vo výške 2,000.000.— It. Lir zo sumy 38,000.000.— It. Lir poukázaných slovensko-talianskym clearingom na Conto Generale pre Consorzio Italiano E. A a prevod tejto sumy v slovenských korunách na Tatrabanke v Bratislave na viazaný účet v prospech Consorzio Italiano E. A, Roma.

Intendencia MNO dala tiež súhlas k tomu, aby 1/4 ‰ provízie zo sumy Ks 61,289.965. – ktoré boli složené na šekový účet Slovenskej národnej banky čís.1700 bolo zúčtovaných na ťarchu poplatkového účtu MNO, pri oddisponovaní uvedenej sumy v hotovosti Slovenskou národnou bankou, zo svojho šekového účtu. Bolo to 23.augusta 1943.

Prevodný poukaz sumy Ks 61,289.965. – zo šekového účtu 1 x 1 na šekový účet 1700 bol intendanciou MNO nariadený dňa 31. septembra 1943. Poštová sporiteľňa však, ačkoľvek MNO malo na svojom šekovom účte túto sumu zaistenú, prevod realizovala až 5 augusta 1943. Na dopyt Slovenskej národnej banky ako s touto sumou naložiť, intendancia MNO jej dňa 9.8.1943 oznámila, že ide tu o poukaz 50 % zálohy za lietadlá objednané z Talianska. Nakoľko však v tej dobe vyskytli sa v Taliansku technické ťažkosti spojené s termínovanou dodávkou lietadiel (lietadlá mali byť dodané ihneď), intendancia túto sumu do Talianska neposielala, a dala Slovenskej národnej banke príkaz, aby suma Ks 61,289.965.– bola od Národnej banky poukázaná späť do Poštovej šporiteľne, kde bude uložená ako depozit MNO.

Listom zo dňa 23.8.1943 dala intendancia MNO Slovenskej národnej banke príkaz, aby 95% zo sumy Ks 61,289.965. – poukázala slovensko-talianskym clearingom v prospech Consorzio Italiano E.A Roma a 5% Tatrabanke v Bratislave na konto Consorzio Italiano E.A Roma v slovenských korunách, k dispozícii oprávneným zástupcom firmy. Celková suma bola kontovaná ako vydania na ťarchu rozpočtu na rok 1943 kap. 5, tit. 2, § 12 pol. 2, a bola vzatá do evidencie v knihe pohľadávok eráru až do konečného vyúčtovania.

Slovenská národná banka prípisom zo dňa 24. Augusta 1943 Intendancii MNO oznámila že na podklade jej prípisu zo dňa 23. augusta 1943 poukázala:

– Tatrabanke v Bratislave na viazaný účet v prospech Consorzio Italiano E.A. Ks 3,064.426.25,

– Na Conto Generale pre Consorzio Italiano E.A. 38.000.000.— It. Lir t.j. 58.102.000.—,

– Na výlohy banky t. j. 2 1/8 ‰ provízie Ks 123.466.75 a na tlačivá a telegrafné trovy Ks 72.—

– Dovedna : Ks 61,289.965.—, ktorú sumu jej uhradila poštová sporiteľňa v Bratislave bielym šekom číslo 3,253, z depozitu MNO.

Dňa 10. septembra 1943 na podklade telefonickej správy VVZ, v dôsledku politickej a vojenskej situácie v Taliansku, intendancia MNO slovenskú národnú banku žiadala, aby poukaz do Talianska pokiaľ sa tak už nestalo, nere realizovala.

Slovenská národná banka listom zo dňa 14. septembra 1943 intendancii MNO oznámila, že úhradu 38,000.000 It. Lir previedla telegraficky už 24. augusta 1943.

Dňa 30. augusta 1943 žiadala Slovenská národná banka Istituto Nazionale per i Cambi con I' Estero v Ríme (Istcambi) telegraficky o vrátenie 2,000.000 It. Lir vo smysle prípisu intendancie zo dňa 28. augusta 1943. Odpoveď však Národná banka do 14. októbra 1943 nedostala. Dňa 11. septembra 1943 žiadala Slovenská národná banka u hore uvedeného ústavu o vrátenie zbytku poukazu t.j. 36,000.000 It. Lir. Úhradu žiadala previesť telegraficky, odpoveď však do 14. septembra 1943 neprišla.

Vložku «8 »

Vložka k strane 12.

« Záležitosť vrátenia poukazu 2,000.000 It. Lír vyšetрил som si u Čs. národnej banky v Bratislave (,) kde som zistil toto: Na telegrafickú žiadosť slov. národnej banky v Bratislave zo dňa 30. augusta 1943 previedla Istcambi storno tým spôsobom, že uznala účet Slov. národnej banky za celú pôvodnú sumu 38,000.000 It.Lir a súčasne zaťažila ten istý účet za sumu 36,000.000 It. Lir. Diferenciu 2,000.000 It. Lir vyučtovala Slov. národná banka dňa 2. februára 1944 na žirový účet Tatra banky v Bratislave v sume Ks 3,058.000.+ . Na žiadosť Slov. národnej banky z 11. septembra 1943 v ktorej žiadala vrátenie zbytku úhrady t.j. 36,000.000.-It. Lir nedostala až do dnes od Istcambi žiadne vyrozumienie. Istcambi-Roma, zaťažila však účet Slov. národnej banky za poukázanú sumu 36,000.000.-It. Lir v dôsledku čoho Čs. národná banka predpokladá, že poukázanú sumu Istcambi vyplatila talianskému beneficiantovi.

Ďalším šetrením v Tatra banke som zistil, že ku dňu 7. 2. 1944 bolo v Tatra banke uložených Ks 6,122.426.25.-, ktorá suma predstavuje onú časť 50% preddavku na zakúpené lietadlá, ktorá mala byť zaplatená podľa smluvy v prospech Consorzio Italiano u Tatra banky v Bratislave v slovenských korunách. V tejto sume je obsiahnutých Ks 3.058.000.- za storno pre Consorzio Italiano /:2,000.000.- It. Lir:/ a Ks Ks 3.064.468.25.- pripísaná ~~dňa 24. 8. 1943~~

s povolením Slov. národnej banky v prospech viazaného účtu Consorzio Italiano Aeronautichi-Roma, s ktorou môže disponovať vo smyslu smlúvy len so súhlasom talianskeho beneficianta.

Suma Ks 3,058.000.- bola dňa 2. marca 1944 Leteckému parku vrátená a v knihe pohľadávok eráru odpísaná.

Suma Ks 3,064.426.25.- je na viazanom účte pre Consorzio Italiano E.A. Roma odo dňa 24. 8. 1943 složená, a bola Tatra bankou pri výmene platidiel riadne prihlásená. Dispozičné právo s touto sumou má dnes len talianský beneficiant. »

8./Uvedte kedy a ktoré lietadlá prípadne iný letecký materiál bol na podklade uvedenej objednávky dodaný z Talianska a kedy bol tento materiál kom[i]sionálne prevzatý?

Z talianskej objednávky bolo komisionálne prevzatých len 7 lietadiel a to 3 lietadlá na letišti v Trenč. Biskupiciach a 4 lietadlá na letišti Sesto Calende v Taliansku.

Na letišti v Trenč. Biskupiciach boli dňa 25. augusta 1943 prevzaté 2 lietadlá letu schopné s menšími závadami, ktorých opotrebovanie podľa môjho názoru bolo asi 20% a to SM 84 – Bis čís. 22.661 a číslo 22.774. Dňa 31. augusta bolo na letišti v Trenč. Biskupiciach

komisionálne prevzaté tiež lietadlo SM 84 – Bis číslo 22.775 letu schopné s menšími závadami, podľa môjho názoru opotrebované asi o 20%.

S týmito tromi lietadlami bolo prevzatých 19.360 kg talianskeho leteckého benzínu a 1.800 kg ricinového oleja. Tieto pohonné hmoty boli v nádržiach lietadiel v deň ich preberania.

Ďalšie lietadlá už na Slovensko prelietnuté neboli pre vojenské a vnútropolitické pomery v Taliansku. Bolo preto s dodávateľskou firmou dohodnuté, že v smysle objednávky ďalšie lietadlá prevezmú si slovenské vojenské orgány v Taliansku. MNO preto žiadalo RLM v Berlíne, aby zbývajúcich 17 lietadiel bolo pre slovenské letectvo dodaných, nakoľko všetok materiál talianskej vojenskej správy bol dňom 8. septembra 1943 zhabaný a prešiel do majetku nemeckej vojenskej správy. S povolením RLM v Berlíne odišla komisia VVZ dňa 4. septembra 1943 do Talianska, aby v materskej továrni v Sesto Calende 40 km SZ Milána prevzala zbývajúcich 17 lietadiel. Dňa 8. septembra 1943 v deň kapitulácie Talianska sa celá situácia zmenila. Dňa 10. septembra 1943 komisia prejedнала otázky súvisiace s dodávkou lietadiel s riaditeľom továrne Savoia Marchetti v Sesto Calende, avšak tento komisii lietadlá už vydať následkom zmeny situácie nemôhol a preto komisia vrátila sa späť na Slovenska dňa 13. septembra 1943 bez lietadiel.

Nové rokovania o uskutočnenie dodávky boli zahájené s RLM Berlín, po návrate komisie zo Sesto Calende. Na podklade výsledkov týchto rokovaní bola dňa 20. júna 1944 odoslaná do Talianska nová komisia, ktorú sprevádzal Stabs. Ing. Merkle od nemeckej leteckej misie v Bratislave. Táto komisia prevzala na letišti v Sesto Calende dňa 11. august[a] 1944 lietadlá SM 84 – Bis číslo 24.654 a čís. 24. 585 a dňa 14. augusta 1944 lietadla SM 84 – Bis číslo 24.650 a číslo 24.572. Tieto 4 lietadlá boli prevzaté s menšími technickými závadami a bolo na nich vidieť, že neide tu o lietadlá nové ale o lietadlá už staršie, opotrebované so značným počtom nalietaných hodín. Ich celkové opotrebovanie odhadujem na 30%, nakoľko niektoré z nich boli náletmi anglo-amerického letectva silno poškodené a trvalým hangárovaním na nechránených letištiach poveternostnými vplyvmi značne znehodnotené. Továrna v Sesto Calende previedla v dôsledku rozháraných miestnych pomerov spôsobených vojnou len povrchové revízie týchto lietadiel a slovenská komisia podľa môjho úsudku prevzala ich len z akejsi núdze, keďže ich odovzdanie so strany RLM bolo už predom dohodnuté. Tieto lietadlá boli na Slovensko riadne prelietnuté slovenskými posádkami a pridelené let. pluku v Piešťanoch.

Okrem hore uvedených siedmich lietadiel bolo na Slovensko dňa 14. júna 1943 talianskou posádkou údajne s Budapešti prelietnuté lietadlo SM 84 – Bis čís. 22.660. To lietadlo bolo talianmi používané na predvádzanie záujemcom. Lietadlo stalo sa na letišti v Trenči. Biskupiciach letu neschopné a talianska komisia, ktorá v auguste 1943 odovzdala lietadlá orgánom slovenskej vojenskej správy, vyberala z tohoto liet[a]dla dobré súčiastky, ktoré boli ešte pred prevzatím lietadiel SM 84 – Bis číslo 22.661, 22.774 a 22.775 poškodené. Išlo tu tedy o vrak lietadla neschopný k letu, ktorý hodlala talianska komisia odovzdať komisii slovenských vzdušných zbraní až po jeho uspôsobení k letu.

Z lietadlami prevzatými dňa 11. a 14. augusta 1944 v Sesto Calende, booo dodané v nádržiach prevzatých 4 lietadiel spolu 25.600 kg talianskeho leteckého benzínu a 2.400 kg ricinového oleja.

9./ Aké súhrnné množstvo leteckých pohonných hmot bolo v lietadlách prevzatých slovenskou vojenskou správou ?

V lietadlách SM 84 – Bis čís. 22.661, 22.774 a 22.775 bolo 19.360 kg talianskeho leteckého benzínu a 1800 kg ricinového oleja.

V lietadlách SM 84 – Bis číslo 24.654, 24.585, 24.650 a 24. 572 bolo 25.600 kg leteckého benzínu a 2.400 kg ricinového oleja.

Naproti tomu však pre potrebu talianskej komisie na Slovensku bolo útvarmi slovenskej armády vydaných 896 kg Apolu a 4 kg automobilového oleja. Tieto APH mali byť hrazené talianskou komisiou, pretože boli použité pre súkromné cesty členov ich komisie.

Pohonné hmoty z lietadla SM 84 – Bis číslo 22.660 spotrebovala si talianska komisia pre svoje dopravné účely.

Pokiaľ ide o zúčtovanie prevzatých a vydaných pohonných hmot automobilných i leteckých vecí vyzerať takto:

1.kg talianskeho let.benzínu bol ním účtovaný za Ks 7.08, 1. kg ricinového oleja za Ks 15.50. V dôsledku toho má nám taliansky dodávateľ účtovať k zaplateniu Kčs 318.316.80 za odobraný let. benzín a K4s 65.100.- za odobraný ricinový olej.

Naproti tomu za vydaných 896 kg Apollu /:1.kg apolu za Ks 5.15 a 1.kg aut. oleja za Ks 15.-: /máme si účtovať Kčs 4.614.40 za apol a Kčs 60.- za olej.

Po odpočtu mali by sme účtovať v prospech dodávateľa za odobrané pohonné hmoty Kčs 378.742.40.-. Táto suma vo smysle objednávky zatažuje náš účet u dodávateľa, nakoľko vrátenie odobraných pohonných hmot in natura je azda t. č. neuskutočniteľné.

10./ Bol na podklade talianskej objednávky dodaný aj zbrojný prípadne aj iný letecký materiál?

Na konto objednávky prišla dňa 13.7.1944 z Talianska železničná zásielka 15 vagonov obsahujúca:

- 1 650 pum leteckých ostrých trhacích, 50 kg – Italských
- 2 650 pum leteckých ostrých trhacích 100 kg – italských
- 3 76 pum leteckých ostrých trhacích 250 kg – italských
- 4 649 zapalovačov ostrých pre 50 kg trh.let.pumu – ital.
- 5 650 zapalovačov ostrých pre 100 kg trh.let.pumu – ital.
- 6 76 zapalovačov ostrých pre 250 kg trh.let.pumu – ital.
- 7 76 zapalovačov ostrých dnových pre 250 kg trh.let.pumu – ital.
- 8 1.452 kusov náplní počinových ostrých pre 50 až 250 kg ostrú trh.let.pumu – ital.
- 9 250 kusov spozdovačov ostrých pre 50 až 250 kg ostrú trh.let.pumu – ital.
- 10 1.711 kusov púzdier pre spozdovacie teliesko pre 50 až 250 kg ostrú trh.let.pumu – ital.
- 11 1.452 kusov rozbušiek ostrých pre zapalovač 50 až 250 kg ostrú trh.let.pumu –ital.
- 12 650 kusov stabilizátorov pre pumu 50 kg
- 13 650 stabilizátorov pre pumu 100 kg
- 14 100 stabilizátorov pre pumu 250 kg
- 15 100 závesov pre pumu 250 kg
- 16 24.999 nábojov ostrých 12.7 mm priboj.svietiacich PIT itl
- 17 25.000 nábojov ostrých trhacích svietiacich &&sit ital.
- 18 20.000 nábojov ostrých 7.7 mm trhacích ital.
- 19 10.000 nábojov ostrých 7.7 mm svietiacich ital.

- 20 17.988 nábojov ostrých 7.7 mm obyčajných ital.
- 21 4.718 náboj ostrý 7.9 mm rôznych ital.
- 22 1.720 článkov ocelových pre nábojový pás na streľivo 7.9 mm ital.
- 23 200 truhlíkov na náboje 12.7 mm ital.
- 24 25 truhlíkov na náboje 7.7 m ital.
- 25 3 truhlíky pre spozďovače 50 až 250 kg ostré trh. let. pumy ital.
- 26 12 debien na zapalovače 250 kg ostrých trh.let.pum
- 27 162 debien pre stabilizátore a zapalovače 50 a 100 kg pre ostré trh.let.pumy
- 28 1 debna nepravidelná malá

Iný letecký materiál okrem horeuvedeného zbrojného materiálu z Talianska neprišiel.

Účty dodávateľskej firmy dodané neboli na som mienky, že hodnotu celkového účtu za horeuvedený dodaný a prevzatý materiál bude treba vyčíslit v cenách platných za obdobný materiál v čase dodania.

11./ Aký je Váš názor na zúčtovanie objednávky?

Som mienky, že treba zúčtovať len skutočne dodaný a komisionálne slov.voj.orgánmi prevzatý letecký materiál a to podľa hodnoty, ktorú mal ku dňu prevzatia. Talianský dodávateľ sa vo smluve zaviazal, že dodá materiál nový, dosiaľ nepoužívaný a svojmu účelu plne vyhovujúci, a že u lietadiel počet nalietaných hodín nesmie prekročiť 20 hodín. Okrem toho, že motory budú prispôbolené na používanie leteckého oleja Intava-Rott+Ring. Dodacia lehota pre tento materiál bola smluvne stanovená na hneď.

So slovenskej strany splnili zodpovední činitelia smluvné záväzky najmä finančné ihneď a v duchu smlúvy. Preťahovanie uskutočnenia dodávky a napokon len jej čiastočné realizovanie slovenskými činiteľmi zavinené nebolo. Lietadlá, najmä prevzaté v Taliansku boli už silne opotrebované a poškodené, s pomerne veľkým počtom nalietaných hodín a ani zariadenie lietadiel najmä pokiaľ ide o bombové závesy a v iných detailoch, nezodpovedalo podmienkam smluvy. Som preto mienky, že tieto nedostatky mali by byť vzaté do úvahy pri čs. – talianskych rokovaniach v tejto veci a zúčtovanie prevedené v približne tomto smysle :

V prospech dodávateľa účtovať:

Za lietadlo SM.84-Bis č. 22.661 opotrebované o 20%. 2,400.000 It. Lir
 Za lietadlo SM.84-Bis č. 22.774 opotrebované o 20%. 2,400.000 It. Lir
 Za lietadlo SM.84-Bis č. 22.775 opotrebované o 20%. 2,400.000 It. Lir
 Za lietadlo SM.84-Bis č. 24.654 opotrebované o 30%. 2,100.000 It. Lir
 Za lietadlo SM.84-Bis č. 24.585 opotrebované o 30%. 2,100.000 It. Lir
 Za lietadlo SM.84-Bis č. 24.650 opotrebované o 30%. 2,100.000 It. Lir
 Za lietadlo SM.84-Bis č. 24.572 opotrebované o 30%. 2,100.000 It. Lir
 Lietadlo SM-84-Bis č. 24.660 nebolo komisionálne prevzaté Ø

Za odobrané letecké pohonné hmoty Kčs.....378.742.40.-

Za zbrojný materiál uvedený v otázke 10 podľa v množstva dodaného materiálu a cien ku dňu dodania, podľa účtu, ktorý dodávateľ na tento materiál predloží.....

V náš prospech:

Za liečenie dvoch príslušníkov v nemocnici Kčs 1.460.-

Za skutočné výdavky spojené s pobytom talianskych letcov v Trenčíne hrazené s osobitného konta u Tatra banky v Trenčíne ako uvádzam v otázke 5 odsek 2,4 a 5.

Za úroky z prodlenia z čiastky 38,000.000 It. Lir z titulu nedodržania termínu dodávky.....

Za zbytok predošlého poukazu 38,000.000 It. Lir, ktorý zostáva po odpočítaní horeuvedených polo(-) žiek.....

Pokiaľ ide o likvidovanie pohľadávky za výlohy spojené s balením lietadiel, nevidím tu žiadneho dôvodu pre likvidáciu takejto pohľadávky, pretože lietadlá a ani iný letecký m(a)teriál (:okrem zbrojného materiálu (,) kde sú už osobitne účtované aj obaly) balené neboli, ergo nemôžu byť hrazené.

Tak isto odmietam pohľadávku za dopravu benzínu a oleja, nakoľko sám viem, že žiadny olej ani benzín z Talianska k nám prepravený nebol a lietadlá boli prevzaté len s tým množstvom pohonných hmôt, ktoré boli obsiahnuté v nádržiach lietadiel, ktoré sú pevne ako súčasti draku v lietadlách montované.

Ani dopravu pilotov nemožno účtovať osobitne žiadnu čiastku, nakoľko objednávka na takúto službu s našej strany zadaná nebola a pokiaľ vznikli pilotom, prípadne inému leteckému personálu alebo zástupcom firmy, majú byť likvidované v korunách vo smysle odseku 6 a./ objednávky, z prostriedkov dodávateľa, alebo z prostriedkov uvedených v otázke 6, odsek 5.

Pokiaľ ide o prisvojenie práva žiadať zaplatenie penalít, plynúcich z kupnej zmluvy v dôsledku toho, že neboli prevzaté všetky objednané lietadlá som mienky, že penále by mal platiť dodávateľ a nie kupujúca strana, pretože slovenské orgány podnikli všetko čo bolo v ich moci aby dodávka objednaných lietadiel bola uskutočnená ihneď. Dá sa dokázať, že ešte pred 8. septembrom 1943, kedy prišlo v Taliansku k zásadným vnútropolitickým zmenám, neboli veci súvisiace s objednávkou lietadiel na príslušných úradných miestach v Ríme vyriešené tak, aby dodávka lietadiel mohla byť uskutočnená ihneď. Komisia, ktorá v tom čase bola v Taliansku, vrátila sa bez lietadiel len preto, že továrna Savoia-Marchetti namala potrebný počet týchto lietadiel sústredený na letišti v Sesto Calende, pretože z Ríma k tomu príkaz nedostala, ačkoľvek čas nato bol, a po 8.septembri zhabala celý materiál talianskej voj. správy nemecká branná moc. Z toho istého dôvodu som tiež mienky, že úroky z prodlenia mali by si nárokovať čs. úradné orgány poverené likvidáciou, pre čl. štát.

Bratislava, 19. jún 1947

Škpt. Jozef Rehuš
(nečitateľný podpis)

Dokument č. 9

Bratislava, 23.júna 1947.

VELITEĽSTVO TYLU 4. OBLASTI

Likv. odd. býv. Slov. armády a odboja

S l u ž o b n ý l í s t o k .

Veliteľstvo 4.oblasti, zbrojná služba, B r a t i s l a v a.

V prílohe predkladám výkaz zbrojného materiálu leteckého došlého z Itálie pre bývalú slovenskú armádu dňa 13.júla 1944 a tým, aby ste laskave ustálili a vyčíslili približnú cenu jednotlivého materiálu ako i výloh balenia vzniklých balením vykazaného materiálu.

Určenie cien potrebujem súrne pre MNO pri vzájomnom vyúčtovaní pohľadávok medzištátnych, ktoré sa zisťujú t.č. v Prahe s tam prítomnou italskou delegáciou. Vyčíslenie ráčte previesť t u š k o u.

Príloha: 1.

P r e d n o s t a :
mjr.int.Tomáš Liška.
(nečitateľný podpis)

Ostáva v koncepte.

VELITEĽSTVO TYLU 4. OBLASTI – 1 -

Likv. odd. býv. Slov. armády a odboja

V Ý K A Z

zbrojného materiálu leteckého došlého z Itálie pre býv. slovenskú armádu dňa 13. júla 1944 v 15 vagónoch a jeho hodnota v cenách platných za obdobný materiál v čase dodania ako i výška výloh s balením:

VOJENSKÁ HISTÓRIA

Por. čís.	Množstvo, druh a popis materiálu	Odhadná cena				Poznámka
		materiál		v Kčs balenie		
		á Kčs	suma Kčs	Kčs á	Kčs suma	
1	650 pum leteckých ostrých trhacích,50 kg Italské					
2	650 pum leteckých ostrých trhacích, 100 kg-ové, italských					
3	76 pum leteckých ostrých trhacích, po 250 kg – italských					
4	649 zapaľovačov ostrých pre 50 kg trh. let. pumu – ital.					
5	650 zapaľovačov ostrých pre 100 kg trh. let.pumu – ital.					
6	76 zapaľovačov ostrých pre 250 kg. trh. let. pumu – ital.					
7	76 zapaľovačov ostrých dnových pre 250 kg trh.let.pumu – ital.					
8	1.452 kusov náplní počinových ostrých pre 50 až 250 kg ostrú trh.let.pumu – italskú					
9	250 kusov spozďovačov ostrých pre 50 až 250 kg ostrú trh.let.pumu – ital.					
10	1.711 púzdier /kusov/ pre spozďovacie teliesko pre 50 až 250 kg ostrú trh.let.pumu – ital.					
11	1.452 kusov rozbušiek ostrých pre zapaľovač 50 až 250 kg ostrú trh.let. pumu – ital.					
12	650 kusov stabilizátorov pre pumu 50 kg					
13	650 kusov stabilizátorov pre pumu 100 kg					
14	100 stabilizátorov pre pumu 250 kg					
15	100 závesov pre pumu 250 kg					
16	24.999 nábojov ostrých 12.7 mm priboj. svietiacich PIT itl.					
17	25.000 nábojov ostrých trhacích svietiacich SIT ital.					
18	20.000 nábojov ostrých 7.7 mm trhacích - ital.					
19	10.000 nábojov ostrých 7.7 mm svietiacich SIT itat.					
20	17.988 nábojov ostrých 7.7 mm obyčajných ital.					
21	4.718 nábojov ostrých 7.9 mm rôznych ital.					
22	1.720 článkov ocelových pre nábojový pás na strelivo 7.9 mm ital.					
Snáška						

VOJENSKÁ HISTÓRIA

Por. čís.	Množstvo, druh a popis materiálu	Odhadná cena			
		materiál		balenie	
		á Kčs	suma Kčs	á Kčs	suma Kčs
	P r e n á š k a				
23	200 truhlíkov na náboje 12.7 mm ital.				
24	25 truhlíkov na náboje 7.7 mm. ital.				
25	3 truhlíky pre spožďovače 50 až 250 kg ostré trh.let.pumy ital.				
26	12 debien na zapaľovače 250 kg ostrých trh.let.pum				
27	162 debien pre stabilizátore a zapaľovače 50 a 100 kg ostré trh.let.pumy				
28	1 debna nepravideľná malá				
	D o v e d n a				

VELITEĽSTVO TYLU 4. OBLASTI

Likv. odd. býv. Slov. armády a odboja

Za správnosť výpisu množstva, druhu a popisu materiálu z hlásenia škpt. Jozefa Rehuša.

Bratislava, 24. júna 1947.

Škpt.hosp. Július Maňka.
(nečitateľný podpis)

Dokument č. 10

K veci: MNO svojim čj.11905/Dôv.hl.št.8.oddelenie, Praha, zo dňa 7. 6. 1947, dialnopisom nariadilo preskúšať údaje Italskej delegácie, obsažené v tomto spomenutom nariadení. Ako hlásenie

predkladám podľa pripojeného konceptu:

1/ Ministerstvo národnej obrany, Hl. štáb, 8. oddelenie, Praha

Koncept

VELITEĽSTVO TYLU 4. OBLASTI

Likv. odd. býv. Slov. armády a odboja

Bratislava, 24. júna 1947.

 Čís.: 267.921/Dôv.vl.likv.1947

Vec: Pohľadávky býv. slov.
 armády za Itáliou -
 šetrenie, hlásenie.

Ministerstvo národnej obrany,
 Hl.štáb, 8. oddelenie,

Prílohy: 30

P r a h a

Na nariadenie čj. 11905/Dôv. hl. št. 8. oddel. z 7. 6. 1947 hlásim:

Doklady, dôležité pre posúdenie a doloženie prejednávanej otázky s italskou dodavateľskou firmou Consorzio Italiano Esportazione Aeronautiche a to najmä smluvy, objednávky a podobne sa nenašli. Tieto boli v bojoch zničené jednak na Mokradi, v Trenčianskych Tepliciach a v Trenčíne. Čo sa našlo je bezvýznamné.

Zachovali sa mesačné účty býv. Technickej správy leteckého parku, uložené na býv. Kontrolnom odboru MNO v Bratislave. Sú to výplaty buď priame alebo evidenčné, - ktoré previedla intend. býv. MNO, - ako i evidencia pohľadávok eráru.

Skutočnosť som zisťoval svedeckými výpovedmi, účastných voj. osôb na tejto transakcii, pokiaľ sa dal ich terajší pobyt zistiť.

Vypočutí boli:

pplk. duch. Anton L e d n i c k ý, ako tlmočník pri jednaniach s italským partnerom:

škpt. let. Ján R e h u š, bývalý správca materiálu na býv. veliteľstve vzdušných zbraní:

npor. let. Ján H e r g o t t, pilot pri preberaní letúnov a kpt. let. zbroj. Ján L á f a, službou u býv. vel. vzduš. zbraní.

Posudok a preskúšanie údajov Italskej delegácie.

 I. Delegácia uznáva, že dodávateľ obdržal 58 milionov korún.

Zisťujem platby býv. slov. voj. eráru takto:

1/ 36,000,000,- it. lír uhradené cleringom v prospech firmy Consorzio Italiano Esportazione Aeronautiche, Roma, cestou slovenskej národnej banky, kurzom po 152.90

..... Kčs 55,044.000,-

2/ Složené bolo v Tatra banke filiálke Bratislava v prospech fmy Consorzio Italiano Esportazione Aeronautiche, Roma v Ks..... Kčs 3,064.426.25.

Peniaze sú viazané ako staré koruny a boli prihlásené Tatra bankou ako zahraničný vklad,

3/ Dňa 19.8.1943 složené bolo v Tatra banke filiálke, Trenčín k dispozícii

Dr. Ing. Jozefovi Tramonta..... Kčs 200.000.—

4/ Dňa 3.8.1943 poukázané Tatra banke filiálke v Trenčíne k dispozícii

npor.it.arm. Antona A n z a n o.....Kčs 10.000,-

Dovedna platby á konto objednávky -- Kčs 58.318.426.25

5/ liečebné za npor.it.ar.Anzano a rtm.it.ar. Massariniho v Štátnej nemocnici,
Trencín.....Kčs -- 1.460,-

pl a t b y d o v e d n a Kčs 58,319.886.25

V knihe pohľadávok eráru je vykázaná suma
Kčs 58,443.425.—, v ktorej sume sú zahrnuté 2 1/8 % provízia za úhradu, zaúčto-
vaná Slovenskou národnou bankou v sume Kčs 123.466.75 a telegrafné trovy v sume Kčs
72.—Tieto peniaze idú na vrub objednávateľa, sú len evidenčne vzaté v knihe pohľadávok.

II. Italská delegácia tvrdí:

„Z toho / rozumej z 58 milionov korún/ sú 3 milony na viazanom účte v Bratislave
u jednej bratislavskej banky.“

Peniaze sú vykázané v predošlom oddiele I. pod poradovým číslom 2 v sume Kčs
3,064.426.25.

III. Italská delegácia tvrdí:

Consorzio Italiano Esportazione Aeronautiche dodalo 8 lietadiel v hodnote 48 mili-
onov.“

Úradné doklady o dodávke lietadiel sa nezachovali. Podľa výpovede škpt. Rehuša bo-
lo prevzaté v roku 1943:

1 lietadlo SM-84-Bis č. 22661, opotrebené o 20%, hodnota 2,400.000.—lír.

1 lietadlo SM-84-Bis č. 22774, opotrebené o 20%, hodnota 2,400.000.—„

1 lietadlo SM-84-Bis č. 22775, opotrebované o 20%, „ 2,400.000.—„

v roku 1944:

1 lietadlo SM-84-Bis č. 24654, opotrebené o 30%, hodnota 2,100.000.—lír

1 lietadlo SM-84-Bis č. 24585, opotrebené o 30%, hodnota 2,100.000.—„

1 lietadlo SM-84-Bis č. 24650, opotrebené o 30%, hodnota 2,100.000.—„

1 lietadlo SM-84-Bis č. 24572, opotrebené o 30%, hodnota 2,100.000.—„

d o v e d n a 7 /sedem/ lietadiel, pričom ich nákupná hodnota bola podľa objednávky
3,000.000.—lír za jedno lietadlo.¹⁶

Lietadlo SM-84-Bis čís. 24572 komisionálne nebolo prevzaté pre nedostatky – schá-
dzal motor a iné tech. pomôcky, – čím sa javí rozdiel v počte lietadiel skutočne prevzatých.

Cena odobraných lietadiel, továrne nových s nalietanými najviac 20 hodinami /
podľa výpovede škpt. Rehuša/ bola stanovená it.lír 3,000.000.— za jedno, za 7 dovedna
-21,000.000. – lír.

lietadlá však opotrebované, počas prevzatia podľa škpt. Rehuša mali hodnotu doved-
na 15,600.000.— lír, podľa svedectva npor. Hergotta tri lietadlá z r. 1943 mali 75% pôvod-
nej hodnoty a z r. 1944 50%, t.j. v lírach 12,750.000.—. Všetko prepočítané na Kčs po kur-
ze 152.90: malo hodnotu:

7 lietadiel továrne nových..... Kčs 32,104.000.—,

7 lietadiel podľa odhadu škpt.Rehuša „ 23,852.400.—,

7 lietadiel podľa odhadu npor. Hergotta „ 19,494.750.—.

Výška opotrebovania lietadiel pri ich prevzatí úradne ustálená nebola, o tomto spi-
sy schádzajú a jednotliví členovia sa na takéto ujednania napamätajú. Preto opotrebova-

nie lietadiel v percentách pri ich prevzatí mala byť stanovená dodatočne, čím by sa ich cena určila.

Hodnota dodávok je: /dodavateľ kredit/:

- 1/ protihodnota prevzatých 7 lietadiel.....Kčs
- 2/ hodnota odobraných leteckých pohonných hmôt..... „ 378.742.40
- 3/ zbrojný materiál letecký, doposiaľ nevyčíslený, podľa pripojeného výkazu, ktorý VO-4 zbrojná správa preskúmala čo do cenný, avšak hodnotu udať nemôže / cena zistí sa na komerčnom oddel. MNO v Prahe/..... “
- 4/ pohľadávky dodávateľa za výlohy letcov je obsažená v sume Kčs 200.000.—, poľažne v sume Kčs 10.000.—, uvedenými v oddel.I bod 3 a 4.
- 5/ úroky z omeškania ujednané neboli. Keď sa ich Italská delegácia domáha, pripadnú v čs prospech, keďže máme preplatok, t.j. pohľadávku za Itáliou, čo je pravdepodobné.

IV. Italská delegácia tvrdí:

„Československé úrady schválili odpočet za dodané lietadlá a zostala nevybavená len čiastka 100.000.— lír“

Úradné dokumenty, ak boli o tomto akte, sa nezachovali.

Svedkovia sa na podobné vyúčtovanie nepamätajú. Máme za to, že podobné vyúčtovanie prevedené nebolo, tým menej dohodnuté.

V. Dodávateľ tvrdí, že má ešte pohľadávky za výlohy spojené s balením lietadiel, za dopravu oleja a benzínu, za dopravu pilotov v čiastke najmenej 10 milionov.

Podľa svedeckých výpovedí lietadlá balené neboli. Všetky došli vzdušnou cestou, -boli pilotované.

Benzín a olej z Itálie na územie Slovenska dodaný nebol. Prevzaté bolo len to množstvo, čo ostalo v lietadlách priamo v nádržiach pri ich doleto na Slovensko v r. 1943. Toto je vyúčtované v oddelení III, bod 2/ v sume Kčs 378.742.40.

Podmienky o doprave pilotov nie sú nám známe a ani výsluchom svedkov sa nezistili. Podľa mienky špkt. Rehuša dopravu pilotov nemožno účtovať osobitne žiadnou čiastkou, nakoľko objednávka na túto službu s našej strany zadaná nebola a pokiaľ vznikli pilotom, prípadne inému leteckému personálu alebo zástupcom firmy, majú byť likvidované v korunách v smysle oddelenia I. bod 3 a 4. zo sumy 200 a 10 tisíc Kčs.

VI. D o d a v a t e ľ vyžaduje si ďalej právo žiadať zaplatenie penalít, plynúcich z kúpnej zmluvy v dôsledku toho, že neboli prevzaté ďalšie objednané lietadlá.

O stanovení penalít v smluvnej dohode nič sme nezistili, či bolo podobné ujednanie alebo nie.

So strany čs. v žiadnom prípade platné byť nemôžu z dôvodov, že slovenské orgány

Vykonalí všetko, čo bolo podľa smluv ujednané. Poukázali načas peniaze 50% celej objednávky, zaslali pilotov do Itálie na prevzatie lietadiel, tieto však pripravené neboli a skúpin sa vrátila na Slovensko bez lietadiel. Potom nastali známe udalosti v Itálii, ktoré zasiahli proti dodávke. Penality preto, keď sú ujednané, právom patria v prospech čs štátu.

VII. D o d a v a t e ľ si vyhradzuje ďalej žiadať úroky z prodlenia.

Pož(i)adavok náhrady úrokov musí byť dokázaný ujednaním, buď pôvodným, alebo

dodatočným /súčasným/, je však skoro isté, že vyznie v prospech čs(.) štátu, keďže naša pohľadávka jestvuje ako špička cleringová a nebola vyrovnaná plne dodávkami.

S hlásením predkladám doklady v originále a to:

Býv. Letecký park tech. správy mesačné doklady k denníku štátnych peňazí pol. 375-VIII-1943, 400-VIII-1943, 418-VIII-1943, 11-I.-1944, 12-I-1944, 102-III-1944:

Býv. Veliteľstva vzdušných zbraní číslo 24172/1944, 25090/1944, 24708/1944, 24707/1944, 24091/1944:

zápisnice spísané s pplk.Ant.Lednickým, npor.Jánom Hergottom:

hlásenia podané kpt. Jánom Láfom a škpt. Jozefom R e h u š o m.

V týchto dokladoch je zachytené kto a kde materiál predával a menovite kto ho prevzal.

Poznámky:

- 1 V roku 1943 slúžil kpt. let. V. Blaško v slovenskej armády v hodnosti por. let. zbroj. Patril k Leteckému parku slovenských Vzdušných zbraní. Na služobnej ceste v Taliansku sa zúčastnil ako zástupca hospodára Leteckého parku.
- 2 Zničenie jednej zo Savoia na letisku Mokrad vo svojich spomienkach opisuje M. Beznák príslušník povstaleckej Kombinovanej letky takto: "...Stuky".... "Sirény pod ich lomenými krídlami hvízdajú ako besné. Rútia sa rovno na východný hangár. "... Kúdole dymu sa valia k oblohe. Za čiernymi mračnami badať siluetu bombardovacej mašiny Savoia Marchetti. Horí jej krídlo." PROKEŠ, J. – BEZNÁK, M.: *Takmer pravdivý príbeh*. Bratislava VITA MO SR 1997, s. 61.
- 3 V roku 1943 príslušník slovenského letectva v hodnosti por. let. Od 31. 10. 1943 premiestnený od leteckého pluku k leteckému parku. VHA Bratislava, fond Letecký pluk, Soznam kmeňových príslušníkov vojskovej jednotky, písmeno „G“.
- 4 V roku 1943 príslušník slovenského letectva v hodnosti npor. let. Od 15. 9. 1943 premiestnený od leteckého pluku k leteckému parku. VHA Bratislava, fond Letecký pluk, Soznam kmeňových príslušníkov vojskovej jednotky, písmeno „H“.
- 5 Eugen Čech, nar. 8. 3. 1904.
- 6 V citovanom spise sa výpoveď npor. let. J. Hergotta nenachádza.
- 7 Alois Ballay zastával v rámci slovenského letectva obe najvyššie funkcie: od 9. 7. 1942 náčelník štábu veliteľstva vzdušných zbraní; od 1. 1. 1944 veliteľ vzdušných zbraní. Pozri napr. ŠUMICHRASŤ, P. – KLABNÍK, V.: *Slovenské letectvo 1939-1944*. časť 2.
- 8 ŠUMICHRASŤ, P.: Slovenské Savoie Martchetti SM-84-Bis v dokumentoch (1943-1944). 1.časť. In: *Vojenská história*, roč. 12, č. 4, s. 117, por. č. 6 (Dokument č. 9).
- 9 Podrobnejšie pozri ŠUMICHRASŤ, P.: Slovenské Savoie Martchetti SM-84-Bis v dokumentoch (1943-1944). 1.časť. In: *Vojenská história*, roč. 12, čís. 4, s. 108-109 (Dokument č. 4); taktiež s. 115-119 (Dokument č. 9).
- 10 ŠUMICHRASŤ, P.: Slovenské Savoie Martchetti SM-84-Bis v dokumentoch (1943-1944). 1.časť. In: *Vojenská história*, roč. 12, čís. 4, s. 118-119 (Dokument č. 9).
- 11 Výpoveď v tomto bode potvrdzuje aj správa komisie vzdušných zbraní o činnosti v Taliansku z 13. septembra 1943 – podrobnejšie pozri : ŠUMICHRASŤ, P.: Slovenské Savoie Martchetti SM-84-Bis v dokumentoch (1943-1944). 1. časť. In: *Vojenská história*, roč. 12, č. 4, s. 119, por. č. 3 (Dokument č. 9).
- 12 J. Rehuš sa zúčastnil aj na prijímacích a zalietávacích letoch lietadiel SM-84-Bis, ktoré sa uskutočnili na letisku v Trenčianskych Biskupiciach. Konkrétne sa ako člen posádky lietadla SM-84-Bis, vyr. č. 22. 775 zúčastnil na jeho prijímacom a zalietávacom lete. Okrem neho sa na palube lietadla letu zúčastnili: pplk. let. Karol Soj-

- ček, npor. let. J. Hergott, zvk. Ján Maďarka a civilný zamestnanec Vančo. Za taliansku stranu tento let vykonali: npor. Antonio Anzani a neznámy taliansky mechanik.
- 13 Porovnaj : ŠUMICHRASŤ, P.: Slovenské Savoie Martchetti SM-84-Bis v dokumentoch (1943-1944). 1.časť. In: *Vojenská história*, roč. 12, čís. 4, s. 105, písm. a) až c) (Dokument č. 2).
 - 14 Komisionálne skúšky oleja Rotring v motoroch Piaggio P XI Bis sa uskutočnili v dňoch 30. marca 1944 – 14. apríla 1944. VHA Bratislava, f. Letecký pluk, Denný rozkaz leteckého pluku č. 97/1944 z 12. 6. 1944, čl. 2 a čl. 4.
 - 15 Na základe rozkazu VVZ č. 29 z 1. 9. 1943 možno konštatovať, že okrem npor. Antonia Anzana sa na odovzdaní lietadiel SM-84-Bis zúčastnili nasledovní príslušníci talianskeho letectva: sergente Roberto Golfieri (pilot), I. aviere montatore Francesco Moro, maresciale armiere Mario Cialdea, sergente motorista Arnold Fracas, sergente magg. Marconista Guido Michellini (technický personál letectva). Je určitou zaujímavosťou, že meno „rtm.“ Jefte Massarini, ktorý sa s npor. Antoniom Anzanim liečil v trenčianskej nemocnici, sa v tomto rozkaze nenachádza. Pozri : ŠUMICHRASŤ, P.: Slovenské Savoie Martchetti SM-84-Bis. In: *Vojenská história*, roč. 3, č. 4, s. 122, pozn. 17.
 - 16 Na základe dochovaného zápisníku letov J. Gerthofera možno konštatovať, že tento pilot v dobe od 8. augusta 1944 do 15. augusta 1944 zalietal a následne preletel jednu zo štvorice lietadiel SM-84-Bis na trase Vergiate – Gallerete – Vicenza – Thiene – Piešťany. Posledný z preletov s cieľovým letiskom Piešťany trval 130 minút. Vzhľadom na skutočnosť, že v Gerthoferovom zápisníku letov je v kolónke „lietadlo – typ a číslo“ uvedená len všeobecná informácia o type lietala – „SM 84“, nie je možné identifikovať výrobné číslo SM-84-Bis, ktorú preletel na Slovensko. Členom posádky Gerthoferovho lietadla bol zvk. Maďarka. Zápisník letov J. Gerthofera zo 16. 9. 1940, por. č. letu 8495 – 8502 (kópia zápisníku v zbierke pozn. P. Š.).

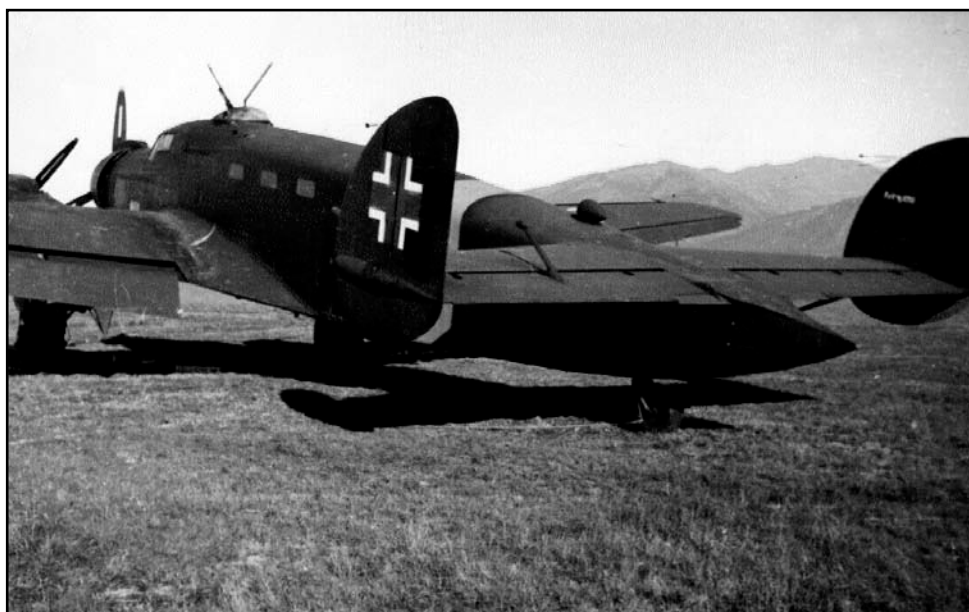
Detailný záber na jednu z trojice pohonných jednotiek lietadla SM-84Bis – motor Piaggio P.XI RC 40bis. Trup lietadla nesie oficiálny znak používaný na označovanie lietadiel kráľovského talianskeho letectva v období rokov 1926 – 1943.

Fotografia trojmotorového bombardéra SM-84Bis už s označením slovenských Vzdušných zbraní na chvostových plochách.

Detailný záber na chvostové plochy lietadla SM-84Bis, s výsostným označením talianskeho kráľovského letectva (Regia Aeronautica Italiana).

*Slovenské Savoie Marchetti SM-84Bis niesli výsostné znaky slovenských Vzdušných zbraní (modré kríže s bielym lemovaním a s červeným stredom) na krídlach a chvostových plochách
Zbierka: Peter Šumichrast*